

Wybrane informacje o bibliotekach kościelnych w Polsce z perspektywy 70-lecia (1945-2015)

Abstrakt: *Biblioteki kościelne w Polsce zajmują ważne miejsce wśród księżnic naukowych. Dzielą się na kilka rodzajów: dekanalne, diecezjalne, kapitulne, katedralne, kolegiackie, parafialne, seminariów duchownych, uczelni akademickich, zakonów i zgromadzeń zakonnych, różnych wyznań oraz inne. Posiadają cenne zasoby, w tym inkunabuły, starodruki, rękopisy. Na ten temat powstały liczne publikacje, rozprawy doktorskie i habilitacyjne oraz prace licencjackie i magisterskie. Opracowana dokumentacja oraz przeprowadzona charakterystyka tematyczna i analiza statystyczna prezentują w pełniejszym świetle informacje w tym zakresie. Zwłaszcza odnośnie kadry kierowniczej oraz ośrodków koordynujących działalnością bibliotek kościelnych w naszym kraju od zakończenia II wojny światowej do 2015 r.*

Słowa kluczowe: *Biblioteki kościelne, Polska 1945-2015, stan badań bibliologicznych, Ośrodek Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne; Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES; czasopisma, biografistyka.*

Na ogólnym tle bibliotekarstwa kościelnego¹ zasygnalizowano niektóre dane faktoGRAFICZNE, statystyczne i kilka refleksji, dotyczących tej problematyki oraz po-

¹ M. T. Zahajkiewicz, *Zarys dziejów i znaczenie bibliotek kościelnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 56, 1988, s. 133-138; M. Kocójowa, *Biblioteki kościelne w programie kształcenia kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Fides” R. 1, 1995, nr 1, s. 47-51; E. Słodkowska, *Biblioteki w Królestwie Polskim w latach 1815-1830. Cz. 2. Biblioteki kościelne*, [w]: *Instytucje – publiczność – sytuacje lektury i studia z historii czytelnictwa*, red. J. Kostecki, t. 5, Warszawa 1994, s. 11-98, tab., bibliogr.; M. T. Zahajkiewicz, *Miejsce bibliotek kościelnych w kulturze i rozwoju nauki*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 65, 1996, s. 11-18; J. Bednarczyk, *Perspektywy zatrudnienia absolwentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w bibliotekach kościelnych*, [w]: *Rynek pracy a studia bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w Polsce*, red. M. Kocójowa, Kraków 1997, s. 69-70; J. Szulc, *Biblioteki uczelni kościelnych w Polsce – między tradycją a współczesnością*, „Fides” R. 8, 2002, nr 1, s. 32-53, tab.; K. Gonet, *Książki skonfiskowane przez władze PRL w bibliotekach kościelnych w roku 1960 wracają do właścicieli*, „Fides” R. 10, 2004, nr 1/2, s. 205-208; F. Greniuk, *Biblioteki kościelne w misji Kościoła*, „Archiwa,

stulaty badawcze, a w przypisach zasygnalizowano podstawową literaturę przedmiotu, w tym źródła drukowane, elektroniczne i opracowania.

Wydawnictwa informacyjne

Dla użytkowników informacji naukowej rozeznanie stanu badań w bibliotekarstwie kościelnym, ułatwią opracowane, ogłoszone drukiem i częściowo udostępnione online wydawnictwa informacyjne² oraz opracowania.

Należą do nich, zarówno ogólne, jak i specjalistyczne: encyklopedie, informatory (o organizacji nauki oraz o bibliotekach), słowniki biograficzne (ogólne, specjalistyczne, regionalne, lokalne) i rzeczowe, bibliografie: (ogólne, dziedzin i zagadnień, osobowe (zespołów osobowych i poszczególnych osób), czasopism (tytułów i zawartości), katalogi (prac dyplomowych i zasobów) oraz inwentarze.

Inne opracowania

W latach 1945-2015 opracowano ponad 5 tys. pozycji, które traktują w różnorodny sposób o bibliotekach kościelnych oraz ich pracownikach.

W najnowszej publikacji pt. *Dokumentacja...*³ zarejestrowano 4375 pozycji,

Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 83, 2005, s. 9-20; W. W. Żurek, *Stan bibliotek kościelnych w Polsce*, tamże, s. 37-46; E. Olszowy, *Biblioteki kościelne na łamach „Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej”*, *Piśmiennictwo zagraniczne*, „Fides” R. 21, 2015, 1 s. 153-168, tab.

² Kwerendę materiałów bibliograficzno-katalogowych należy rozpocząć od przeglądu zarejestrowanych wydawnictw informacyjnych. Encyklopedie zawierają hasła przedmiotowe i rzeczowe o bibliotekach kościelnych oraz nazwiska pracowników książki. Zob. *Encyklopedia wiedzy o książce* (1971), *Encyklopedia wiedzy o prasie* (1976), *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego* (1976), *Encyklopedia katolicka* (1985-2014), *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy* (2004), *Encyklopedia książki* (2017). Informatory podają dane teleadresowe, nazwę księżnic, obsadę personalną; ks. R. Nir (1977), ks. W. W. Żurek SDB (2005). Słowniki biograficzne w pełniejszym świetle przedstawiają kadrę kierowniczą księżnic kościelnych – *Słownik polskich teologów katolickich*, red. ks. H. E. Wyczawski OFM, ks. L. Grzebień SJ, ks. J. Mandziuk (1981-2010) oraz inne ogólne (PSB), regionalne i lokalne; M. Rzadkowska, *Polskie słowniki biograficzne – próba charakterystyki*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 4, 2011, nr 2, s. 243-298, il., bibliogr.; R. Żmuda, *Biografistyka kościelna w świetle polskich słowników i innych publikacji (1945-2013)*, „Przegląd Polsko-Polonijny” 2013, nr 5/6, s. 197-203.

³ R. Żmuda, *Dokumentacja stanu badań bibliologicznych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2015*, Łódź 2017, 418 ss.; tenże, *Bibliografia publikacji o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2015*, Łódź 2016, 302 ss.; Przeglądanie zawartości znacznej ilości spisów bibliograficznych zarejestrowanych w bibliografii załącznikowej, kieruje użytkowników informacji naukowej do obszernej literatury przedmiotu poświęconej bibliotekarstwu kościelnemu. W obrębie poszczególnych rodzajów bibliografii dokumentujących piśmiennictwo z tego zakresu, do grona autorów, którzy je sporządzili należeli m.in. – bibliografia dziedzin i zagadnień: o. W. A. Pabin OFM (1970), ks.

w tym 860 dotyczy prac dyplomowych: 8 habilitacji, 66 doktoratów, 119 licencjatów i 667 magisteriów.

Należy przypomnieć, że w uczelniach katolickich licencjaty mają wyższą rangę niż magisteria i są wymagane przed doktoratem.

Publikacjami były wydawnictwa informacyjne i inne opracowania: książki, czasopisma, serie wydawnicze, artykuły, rozdziały w pracach zbiorowych, sprawozdania z konferencji naukowych, recenzje, a pracami dyplomowymi: rozprawy doktorskie i habilitacyjne, prace licencjackie i magisterskie.

Najwięcej opracowań dotyczyło bibliotek klasztornych i parafialnych. Dużo absolwentów wypromowali profesorowie: Dariusz Kuźmina, Leonard Ogierman i ks. Jerzy Pikulik⁴.

Autorami byli historycy, bibliotekoznawcy, teologowie oraz przedstawiciele innych dyscyplin humanistycznych. Wiele cennych publikacji zawdzięczamy autorom habilitacji i doktoratów.

Podjęmowana tematyka była poświęcona wszystkim rodzajom księżnic oraz ich zasobom i pracownikom. Dotyczyła historii i działalności bibliotek, skryptoriów, Ośrodka ABMK, Federacji FIDES oraz ich czasopismom i biografistyce.

Książnice kościelne

Biblioteki, jako skarbnice wiedzy należą do instytucji, które gromadzą, opracowują, przechowują, konserwują i udostępniają posiadane różnorodne zasoby. Posiadają również własne oraz zakupione i prenumerowane bazy danych.

Wśród nich znajdują się wydawnictwa zwarte i ciągłe oraz zbiory specjalne. Zarówno w formie drukowanej, rękopiśmiennej i elektronicznej.

H. E. Wyczawski OFM (1977), ks. F. Stopniak (1977), ks. M. Banaszak (1978), R. Żmuda (1981-2017), P. Latawiec (1982, 1985, 1989), M. Janiak, K. Bednarska-Ruszejowa (1997, 1999); bibliografie zespołów osobowych: pallotyńców – ks. K. Nowak SAC (1990), franciszkanów – o. R. Prejs OFM Cap. (1998-2007), werbistów – ks. M. Studnik SVD (1998, 2017), ks. W. Kowalak SVD (2008), paulinów – H. Czerwień, ks. J. Zbudniewek OSPPE (2008), jezuitów – ks. A. P. Bieś SJ (2004), ks. L. Grzebień SJ (2009, 2010), redemptorystów – ks. A. Owczarski CSsR (2009); bibliografie tytułów i zawartości czasopism: ks. S. Librowski (1986, 1991), bp A. Lepa (1994), D. Wielgut (1996), ks. T. Grabuńczyk (2012), A. Hamryszczak (2014); R. Żmuda, *Kościelne dyscypliny naukowe bez bibliografii?*, „Saeculum Christianum” R. 11, 2011, 2, s. 283-304, portr., bibliogr.

⁴ R. Żmuda, *Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych oraz prac licencjackich i magisterskich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1946-2015*, Łódź 2016, 340 ss.; Informują o tym również inne publikacje w/w autora, „Fides” (2015, 2016), zob. też, *Katalog prac naukowych powstałych na uczelniach katolickich w Polsce 1980-[1986]: prace habilitacyjne, doktorskie, licencjackie, magisterskie*, oprac. red. Józef Adamski, Lublin 1984, 273 ss., 1989, 437 ss.; *Katalog prac dyplomowych wyższych uczelni katolickich w Polsce 1987-1995: prace habilitacyjne, doktorskie, licencjackie, magisterskie*, Cz. 1-2, Lublin 2000, 509 ss., 577 ss.; *Habilitacje i doktoraty uzyskane na wydziałach nauk kościelnych w Polsce 1987-2004*, red. Czesław Rychlicki, Płock 2005, 208 ss.

Najcenniejsze zbiory to inkunabuły, starodruki, rękopisy, muzykalia, materiały ikonograficzne i kartograficzne, których część stanowi dziedzictwo kulturowe. Powinny zostać zdigitalizowane i udostępnione w bibliotekach cyfrowych oraz w repozytoriach uczelnianych.

Istnieją różne rodzaje bibliotek⁵. Wśród nich ważne miejsce zajmują księżnice kościelne, do których należą: biblioteki dekanalne, diecezjalne, seminariów duchownych (diecezjalnych i zakonnych), uczelni akademickich, zakonów i zgromadzeń zakonnych (męskich i żeńskich), różnych wyznań oraz inne.

Na przestrzeni dziejów Polski, biblioteki kościelne, które pełnią również funkcję ewangelizacyjną, w misji Kościoła Powszechnego i w naszej Ojczyźnie, były rozgrabiane, dewastowane, przemieszczane, okradane zwłaszcza podczas wojen, zaborów, represji po powstaniach narodowych, kasatach zakonów, okupacji niemieckiej i sowieckiej oraz za rządów komunistycznych w PRL-u.

Nadal w wielu bibliotekach państwowych i prywatnych, w tym zagranicznych, znajdują się materiały archiwalne, biblioteczne i muzealne o proveniencji kościelnej oraz z prywatnych zbiorów duchowieństwa.

Prawidłowy rozwój bibliotek oraz ich sukces, albo jego brak, zależy od kilku czynników, w tym od odpowiedniej kadry (jakościowej i ilościowej), znacznych środków finansowych i nowoczesnego wyposażenia technicznego. Ułatwieniem prowadzenia wszechstronnej działalności naukowej, dydaktycznej i usługowej jest posiadanie własnego samodzielnego gmachu, albo dużej powierzchni użytkowej i magazynowej w innych budynkach.

Finanse prawie zawsze były niewystarczające, czasami znikome, z pracownikami było różnie, nie zawsze podejmowano trafne decyzje odnośnie kadry kierowniczej, a wyposażenie techniczne pozostawia nadal jeszcze dużo do życzenia. Obecnie lansowany jest wdrażany w kilkunastu księżnicach system komputerowy Koha.

Lepsze i szybsze możliwości rozwoju mają księżnice większe, uczelni akademickich i niektórych seminariów duchownych, zwłaszcza tych, które otrzymały dofinansowanie ministerialne oraz granty na realizację konkretnych projektów z funduszy unijnych, w tym budowę gmachów, digitalizację zasobów, zakupy oprogramowania i sprzętu komputerowego, poligraficznego oraz innego niezbędnego do nowoczesnego wyposażenia bibliotek naukowych.

Koordynatorzy działalności bibliotek

Instytucjami koordynującymi działalność bibliotek kościelnych w Polsce są Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych⁶, który został powołany de-

⁵ R. Nir, *Informator o archiwach, bibliotekach i muzeach kościelnych w Polsce*, „Chrześcijanin w Świecie” 1977, nr 6, s. 62-86; W. W. Żurek, *Biblioteki Kościoła katolickiego w Polsce, Informator*, Kielce 2005, 335 ss.

⁶ S. Librowski, W. Nowodworski, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 1, 1959, z. 1, s. 10-17; M. Dębowska, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek*

cyzją Senatu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 1957 r. oraz Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES⁷, erygowana w 1995 r., przez Konferencję Episkopatu Polski.

Wymienione organizacje mają znaczne osiągnięcia i zasługi dla bibliotekarstwa kościelnego. Posiadają czasopisma naukowe o częstotliwości półroczników. Inicjatorami ich powstania i pierwszymi redaktorami naczelnymi byli ks. Stanisław Librowski – „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (od 1959 r.) i ks. Jan Bednarczyk – „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, dyrektor Biblioteki Głównej Papieskiej Akademii Teologicznej i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Obecnie kierują periodykami: Artur Hamryszczak w Lublinie (10 pkt. MNiSW) i Bogumiła Warzachowska, kierownik Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (5 pkt. MNiSW).

Ośrodek ABMK, w latach 2006-2009, nosił nazwę Instytutu, następnie został włączony w strukturę Wydziału Teologii KUL pod pierwotną nazwą. Zajmuje się mikrofilmowaniem, edytorstwem, organizowaniem szkoleń i konferencji naukowych. Było 9 dyrektorów: ks. Eugeniusz Reczek SJ, Witold Nowodworski, ks. Stanisław Librowski, ks. Bolesław Kumor, ks. Józef Rybczyk, ks. Zygmunt Zieliński, ks. Marek Tomasz Zahajkiewicz, ks. Anzelm Weiss. Teraz kieruje nim ks. Waldemar Witold Żurek SDB.

Patronem Federacji FIDES jest św. Maksymilian Maria Kolbe OFM Conv., a przedstawicielem KEP bp Andrzej Siemieniecki z Archidiecezji Wrocławskiej. Do czołowych działaczy należą m.in. ks. Jan Bednarczyk, ks. Krzysztof Gonet i ks. Jerzy Witczak, przewodniczący Zarządu i dyrektor Biblioteki PWT i MWSD we Wrocławiu. Stowarzyszenie zrzesza 85 bibliotek, zwołało XXIII Walne Zgroma-

i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (1956-2006), Lublin 2006, 225 ss.; W. W. Żurek, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w mijającym półwieczu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 86, 2007, s. 75-82; A. Hamryszczak, *Półrocznik „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”*. *Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 100, 2013, s. 5-16; tenże, *Bibliografia zawartości półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”* t. 1 [1959] – 100 [2013], „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 101, 2014, s. 5-91; tenże, *Półrocznik „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” – pismo nie tylko dla pracowników bibliotek kościelnych*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 8, 2015, nr 1, s. 203-212.

⁷ J. Bednarczyk, *Powołanie do życia Federacji Bibliotek Kościelnych – FIDES*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 65, 1996, s. 69-78; M. Wójtowicz, *Biuletyn Bibliotek Kościelnych „Fides”*, „Fides” R. 10, 2004, nr 1/2, s. 115-150, tab., wyk., bibliogr.; tenże, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES w Polsce w latach 1991-2001 (10-lecie istnienia Federacji FIDES)*, „Fides” R. 9, 2003, nr 1/2, s. 21-72, bibliogr.; K. Gonet, *To już 17 lat. Przeszłość i plany na przyszłość Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 9, 2009, s. 15-23; J. Witczak, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES po dwudziestu latach*, „Bibliotekarz” 2013, nr 7/8, s. 12-17; B. Warzachowska, „Fides. Biuletyn bibliotek kościelnych”: *dokumentacja, informacja, edukacja*, [w]: *Czasopisma archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego*, red. Waldemar Żurek, Lublin 2014, s. 121-148; tenże, *Półrocznik „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” – stan obecny i perspektywy rozwoju*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 8, 2015, nr 1, s. 281-296, il.; J. Witczak, J. Kaczmarek, *Centralny Katalog Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES w systemie Koha*, „Fides” R. 23, 2017, nr 1 s. 145-166.

dzenia, przyznało 28 osobom członkostwo honorowe. Od 2017 r. dysponuje nowym Statutem. Do Federacji FIDES powinny należeć wszystkie ksiąźnice kościelne, ponieważ nad FIDES pieczę sprawuje Konferencja Episkopatu Polski. Ta ilość jest zbyt mała w skali kraju. Dlatego trudno zrozumieć „opornych” w tej sprawie. Koszt opłaty rocznie wynosi – 100 zł. Dodatkowym motywem za przystąpieniem do stowarzyszenia jest fakt, że w tym szacownym gronie można się jeszcze dużo nowego nauczyć, zwłaszcza od przedstawicieli bibliotek uczelni akademickich i niektórych innych. Tam koncentruje się platforma wymiany myśli i doświadczeń z praktycznej działalności. Uczestniczenie w Walnych Zgromadzeniach tylko ok. 1/3 składu członków federacji niezbyt korzystnie świadczy o obecnych dyrektorach/kierownikach bibliotek kościelnych w Polsce.

Kadra kierownicza

W omawianym okresie było zatrudnionych wielu dyrektorów, kilku wicedyrektorów, znaczna ilość kierowników oraz innych pracowników. Szacunkowo ich liczba przekracza 500 osób. Bardzo dużo z tych osób posiadało stopień naukowy doktora. Natomiast nieliczni pisali o bibliotekach, którymi kierowali. Osoby aktywne zawodowo i pełniące obecnie funkcje kierownicze powinny promować ksiąźnice również poprzez ogłaszanie drukiem publikacji o bibliotekach kościelnych.

Były wśród nich wybitne osobistości oraz ludzie przeciętni i przypadkowi, skierowani do ksiąźnic przez władze diecezjalne, zakonne i uczelniane.

Grono kadry kierowniczej tworzyli biskupi, księża, prałaci, kanonicy, zakonnicy, siostry zakonne i osoby świeckie. Należeli do nich profesorowie, docenci, doktorzy habilitowani, doktorzy, licencjaci i magiŝtry. Wśród pomocniczych pracowników nauki byli nauczyciele akademicy: adiunkci, kustosze dyplomowani i asystenci. Pozostała część pracowników stanowili kustosze biblioteczni, bibliotekarze i dokumentaliści. Trafiali się również informatycy. Kilkanaście osób osiągnęło katedry uniwersyteckie, pełnili również funkcje rektorów i prorektorów uczelni akademickich i seminariów duchownych, dziekanów kilku wydziałów oraz dyrektorów archiwów różnych archi(diecezji).

Część z nich posiada znaczny dorobek piśmienniczy oraz osiągnięcia naukowe, dydaktyczne, organizacyjne oraz w działalności społecznej, charytatywnej i patriotycznej. Byli promotorami rozpraw doktorskich oraz prac licencjackich i magisterskich. Recenzowali dorobek naukowy kandydatów na profesorów i prace dyplomowe. Z wykształcenia byli teologami, historykami, polonistami, bibliotekoznawcami, prawnikami, humanistami, a niektórzy z nich byli z zamiłowania bibliofilami, właścicielami i ofiarodawcami księgozbiorów.

Biorąc ten fakt pod uwagę, pragniemy przypomnieć, uporządkować i poszerzyć wiedzę na ich temat. Wiadomo, że biografistyka, która należy do najstarszych form piśmiennictwa historycznego, ułatwia refleksję naukową, m.in. nad dziejami Kościoła. W związku z tym, podjęto inicjatywę redakcji *Słownika pracowników bi-*

bliotek kościelnych, który w pełniejszym świetle przedstawi tych cichych bohaterów. Hasła biograficzne obejmą zarówno zmarłych, jak i żyjących. Zostanie zaprezentowana, w kilku tomach biografia oraz bibliografia podmiotowa i przedmiotowa wraz z fotografią. Druk przewidziany jest w 2018 r.

Liczba tomów *Słownika* zależy od Autorów haseł biograficznych. Wstępnie wytypowano 400 osób. Tę liczbę można jeszcze powiększyć do ok. 500 pracowników bibliotek kościelnych. Do końca 2017 r. zgromadzono 50% planowanych haseł, których treść należy jeszcze uzupełnić. Największe braki, przy przeciętnym zainteresowaniu, występują odnośnie seminariów duchownych oraz zakonów i zgromadzeń zakonnych. Prawdopodobnie ten fakt spowoduje, że wyjdą 2 tomy. Pierwszy obejmie profesorów, docentów i doktorów habilitowanych, a drugi doktorów, licencjatów i magistrów. W przyszłości kontynuacja *Słownika* może być prowadzona metodą holenderską⁸.

Postulaty badawcze

Zarejestrowany stan badań bibliologicznych w wymienionych spisach bibliograficznych oraz innych opracowaniach tego typu, uwidoczniał osiągnięcia oraz braki dotyczące problematyki bibliotekarstwa kościelnego. Dokumentacja bibliograficzno-katalogowa powinna zachęcać i inspirować do dalszych opracowań w tym zakresie.

Po 2016 r. zauważalny jest wzrost ilości publikacji, zwłaszcza artykułów w półrocznikach „Fides” i „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” oraz rozproszonych na łamach wielu czasopism, prac zbiorowych i materiałów konferencyjnych, natomiast zmniejszyła się liczba prac dyplomowych.

Sądzę, że przyszli autorzy i promotorzy powinni rozważyć ten problem i wykazać się większą aktywnością w tym zakresie. Zwłaszcza w uczelniach kościelnych: Akademii *Ignatianum* w Krakowie, Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Papieskich Wydziałach Teologicznych w Warszawie i we Wrocławiu oraz na Wydziałach Teologicznych: Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Szczecińskiego i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Powinno się pilnie:

- digitalizować publikacje, prace dyplomowe oraz inne opracowania,

⁸ R. Żmuda, *Projekt i wykaz proponowanych haseł biograficznych Słownika pracowników bibliotek kościelnych w Polsce za lata 1945-2017*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 9, 2016, 1, s. 464-502, il.; tenże, *Instrukcja dla autorów haseł biograficznych Słownika pracowników bibliotek kościelnych w Polsce za lata 1945-2017*, „Fides” R. 23, 2017, 2, s. 206-211.

- wersje elektroniczne udostępniać w bibliotekach cyfrowych i repozytoriach uczelnianych,
- kontynuować istniejące wydawnictwa informacyjne oraz opracowywać inne,
- podejmować tematy poświęcone problematyce bibliotekarstwa kościelnego.

Digitalizacja przedłuży żywot istniejącym opracowaniom, a w przypadku rozpraw doktorskich oraz prac licencjackich i magisterskich uchroni je przed likwidacją/eliminacją, jak to uczyniono pod pretekstem braku miejsca w niektórych bibliotekach uczelnianych, m.in. w Katedrze Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego. Wprowadzie teoretycznie 1 egzemplarz powinien znajdować się w archiwach uczelnianych, ale praktycznie brak tam wielu pozycji, a niektóre prace dyplomowe docierają z dziekanatu na stałe miejsce przechowywania ze znacznym opóźnieniem, czasami dochodzącym do 2 lat.

Wielu autorów i redaktorów wartościowych dzieł już zmarło, albo znajduje się na skromnej emeryturze. Ze względu na stan zdrowia nie podejmują już dalszych prac, albo w znikomym zakresie. Tylko nieliczni przygotowali odpowiednich następców. Dlatego aktywni zawodowo i nowi autorzy powinni kontynuować ich dzieła dotyczące wydawnictw informacyjnych oraz podejmować i realizować nowe tematy.

Pole badawcze w tym zakresie jest obszerne. Istnieje potrzeba opracowania wielu monografii, książek, biografii, bibliografii zawartości czasopisma „Fides”, artykułów oraz drobniejszych przyczynków, traktujących o historii i działalności poszczególnych rodzajów bibliotek kościelnych, ich zasobach oraz kadrze kierowniczej.

Oprócz już opracowanych prac dyplomowych (ks. Marian Michał Grzybowski, o. Romuald Gustaw OFM Obs., o. Albin Janocha OFM Cap., ks. Antoni Liedtke, ks. Zbigniew Skiełczyński, ks. Tomasz Wróbel, ks. Hieronim Eugeniusz Wyczawski OFM Obs., ks. Feliks Zapłata SVD), na prace magisterskie zasługują m.in. ks. Ludwik Grzebień SJ, ks. Józef Mandziuk, ks. Jan Bednarczyk, ks. Kazimierz Rulka oraz wielu innych dyrektorów i kierowników bibliotek uczelni akademickich i seminariów duchownych.

Zbyt mało ogłoszono drukiem książek, artykułów, komunikatów i streszczeń z wartościowych prac dyplomowych. Jeszcze istnieje taka możliwość, zwłaszcza na łamach półrocznika „Fides”, którego redaktorem naczelnym jest Bogumiła Warząchowska z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Key words: *Church libraries, Poland in 1945-2015, State of bibliological research; Center for Church Archives, Libraries, and Museums; Federation of Church Libraries FIDES; Journals; Biographical writings.*

Abstract

The selected information on church libraries in Poland over a period of 70 years (1945-2015).

Church libraries in Poland occupy an important place among scientific books. They are divided into several types: deanery, diocesan, capitular, cathedral, collegiate, parish, and those belonging to seminaries, universities, orders, congregations, different denominations and others. They possess valuable resources, including incunabula, old prints, and manuscripts. Numerous publications, doctoral and habilitation dissertations, as well as licentiate and master's degree theses have been published on this subject. The paper presents information on the drawn-up documentation, thematic characterization, and statistical analysis, paying special attention to the management staff and centers coordinating the activities of church libraries in our country since the end of the World War II until 2015.

Bibliografia:

- Bednarczyk Jan, *Perspektywy zatrudnienia absolwentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w bibliotekach kościelnych*, w: *Rynek pracy a studia bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w Polsce*, red. Maria Kocójowa, Kraków 1997, s. 69-70;
- Bednarczyk Jan, *Powołanie do życia Federacji Bibliotek Kościelnych – FIDES*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 65, 1996, s. 69-78;
- Bibliografia historii Kościoła w Polsce 1944-[1984]*, Warszawa 1977-[1997], toż [t. 1], cz. 1-3, pod red. Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego, Warszawa 1972, [t. 2], 1971-1972, oprac. Franciszek Stopniak, Warszawa 1977, [t. 3], 1973-1974, oprac. Marian Banaszak, Warszawa 1978, [t. 4], 1975-1977, cz. 1-2, oprac. Ryszard Żmuda, Piotr Latawiec, Warszawa 1982, [t. 5], 1978-1979, oprac. Marian Banaszak, przy współpr. Piotra Latawca, Warszawa 1985, [t. 6], 1980-1981, cz. 1-2, oprac. Ryszard Żmuda, Piotr Latawiec, Warszawa 1989, [t. 7], 1982-1984, cz. 1-3, oprac. Ryszard Żmuda, Warszawa 1997;
- Bibliografia historii polskiej 1944-[2014]*, Kraków 1962-2016;
- Bieś Andrzej Paweł, *Podstawowa bibliografia jezuitów w Polsce*. w: *Librorum amatori: księga pamiątkowa ofiarowana ks. Czesławowi Michalunio SJ na 50-lecie ofiarnej pracy w Bibliotece Filozoficznej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie*, Kraków 2004, s. 193-200;
- Czerwień Henryk, Zbudniewek Janusz, *Bibliografia Zakonu Paulinów za lata 1500-1990, t. 1: Prawodawstwo, stan personalny, klasztory*. cz. 1-2, Warszawa 2008;
- Dębowska Maria, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (1956-2006)*, Lublin 2006;
- Elektroniczna Bibliografia Nauk Teologicznych*. <http://www.fides.org.pl>;
- Encyklopedia katolicka*, red. Feliks Gryglewicz [i in.], t. 1-20, Lublin 1985-2014;
- Encyklopedia książki*, red. Anna Żbikowska-Migoń i Marta Skalska-Zlat, t. 1-2, Wrocław 2017;
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na Ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. Ludwik Grzebień, przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków 2004;

- Encyklopedia wiedzy o książce*, [red. nac. Aleksander Birkenmajer, Bronisław Kocowski, Jan Trzynadłowski], Wrocław 1971;
- Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. Juliana Maślanki, Wrocław 1976;
- Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, [kom. red. Karol Głombiowski, Bolesław Świdorski, Helena Więckowska], Wrocław 1976;
- Gonet Krzysztof, *Książki skonfiskowane przez władze PRL w bibliotekach kościelnych w roku 1960 wracają do właścicieli*, „Fides” 10, 2004, nr 1/2, s. 205-208;
- Gonet Krzysztof, *To już 17 lat. Przeszłość i plany na przyszłość Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 9, 2009, s. 15-23;
- Greniuk Franciszek, *Biblioteki kościelne w misji Kościoła*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 83, 2005, s. 9-20;
- Grzebień Ludwik, *Podstawowa bibliografia do dziejów Towarzystwa Jezusowego w Polsce*, t. 1-2, Kraków 2009, 2010;
- Habilitacje i doktoraty uzyskane na wydziałach nauk kościelnych w Polsce 1987-2004*, red. Czesław Rychlicki, Płock 2005;
- Hamryszczak Artur, *Bibliografia zawartości półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 1 [1959] – 100 [2013]*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 101, 2014, s. 5-91;
- Hamryszczak Artur, *Półrocznik „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 100, 2013, s. 5-16;
- Hamryszczak Artur, *Półrocznik „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” – pismo nie tylko dla pracowników bibliotek kościelnych*, „Forum Bibliotek Medycznych” 8, 2015, nr 1, s. 203-212;
- Janiak Małgorzata, Bednarska-Ruszajowa Krystyna, *Archiwa i biblioteki kościelne w publikacjach polskich: bibliografia*, „Fides” 3, 1997, nr 1/2, s. 78-172, 5, 1999, nr 1, s. 7-67;
- Katalog prac dyplomowych wyższych uczelni katolickich w Polsce 1987-1995: prace habilitacyjne, doktorskie, licencjackie, magisterskie*, cz. 1-2, Lublin 2000;
- Katalog prac naukowych powstałych na uczelniach katolickich w Polsce 1980-[1986]: prace habilitacyjne, doktorskie, licencjackie, magisterskie*, red. Józef Adamski, Lublin 1984, 1989;
- Kocójowa Maria, *Biblioteki kościelne w programie kształcenia kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Fides” 1, 1995, nr 1, s. 47-51;
- Kowalak Władysław, *Bibliografia publikacji polskich werbistów (1997-2006)*, Warszawa 2008;
- Librowski Stanisław, Nowodworski Witold, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1, 1959, z. 1, s. 10-17;
- Nir Roman, *Informator o archiwach, bibliotekach i muzeach kościelnych w Polsce*, „Chrześcijanin w Świecie” 1977, nr 6, s. 62-86.
- Nowak Kazimierz, *Bibliografia prac członków Polskiej Prowincji Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego 1907-1985*, Warszawa 1990;

- Olszowy Ewa, *Biblioteki kościelne na łamach „Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej”*, *Piśmiennictwo zagraniczne*, „Fides” 21, 2015, 1, s. 153-168, tab.;
- Owczarski Adam, *Bibliografia Redemptorystów polskich (1883-2008)*, Kraków 2009;
- Pabin Władysław Andrzej, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1901-1965*. „Studia Theologica Varsoviensia” 8, 1970, nr 2, s. 349-368;
- Polska bibliografia bibliologiczna 1983-[2010]*, Warszawa 1990-2014;
- Polski słownik biograficzny*, t. 5-50, Kraków-Warszawa 1947-2015;
- Rzadkowska Magdalena, *Polskie słowniki biograficzne – próba charakterystyki*, „Forum Bibliotek Medycznych” 4, 2011, nr 2, s. 243-298, il., bibliogr.;
- Słodkowska Elżbieta, *Biblioteki w Królestwie Polskim w latach 1815-1830*. Cz. 2. *Biblioteki kościelne*, w: *Instytucje – publiczność – sytuacje lektury i studia z historii czytelnictwa*, red. Janusz Kostecki, t. 5, Warszawa 1994, s. 11-98, tab., bibliogr.;
- Słownik polskich teologów katolickich*, pod red. Hieronima Eug[eniusza] Wyczawskiego, t. 1-4, Warszawa 1981-1982, t. 5-7, 1918-1981, pod red. Ludwika Grzebienia, Warszawa 1995, t. 8, 1981-1983, Warszawa 1985, T. 9, 1984-2003, pod red. Józefa Mandziuka, Warszawa 2006, t. 10, 2004-2013, pod red. Tadeusza Błaszczyka, Waldemara Glińskiego, Józefa Mandziuka. Warszawa 2018 (w druku), Suplement opracowuje Roland Prejs;
- Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. Ireny Treichel, Warszawa 1972, supl. [1], Warszawa - Łódź 1989, supl. 2, pod red. Hanny Tadeusiewicz, z udziałem Bogumiła Karkowskiego, Warszawa 2010, supl. 3, pod red. Hanny Tadeusiewicz, Warszawa 2010, supl. 4, pod red. Magdaleny Rzadkowskiej, Warszawa 2016;
- Studnik Michał, *Bibliografia publikacji polskich werbistów (2007-2016) z suplementem za wcześniejsze lata*, Górna Grupa 2017;
- Studnik Michał, *Bibliografia publikacji polskich werbistów za lata 1945-1996*, Warszawa 1998;
- Szulc Jolanta, *Biblioteki uczelni kościelnych w Polsce – między tradycją a współczesnością*, „Fides” 8, 2002, nr 1, s. 32-53, tab.;
- Warząchowska Bogumiła, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”: *dokumentacja, informacja, edukacja*, w: *Czasopisma archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego*, red. Waldemar Żurek, Lublin 2014, s. 121-148, Sum.;
- Warząchowska Bogumiła, *Półrocznik „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” – stan obecny i perspektywy rozwoju*, „Forum Bibliotek Medycznych” 8, 2015, nr 1, s. 281-296, il., Sum.;
- Witczak Jerzy, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES po dwudziestu latach*, „Bibliotekarz” 2013, nr 7/8, s. 12-17;
- Witczak Jerzy, Kaczmarek Janusz, *Centralny Katalog Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES w systemie Koha*, „Fides” 23, 2017, nr 1, s. 145-166.

- Wójtowicz Marta, *Biuletyn Bibliotek Kościelnych „Fides”*, „Fides” 10, 2004, nr 1/2, s. 115-150, tab., wykr., bibliogr.;
- Wójtowicz Marta, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES w Polsce w latach 1991-2001 (10-lecie istnienia Federacji FIDES)*, „Fides” 9, 2003, nr 1/2, s. 21-72, bibliogr.;
- Zahajkiewicz Marek T[omasz], *Miejsce bibliotek kościelnych w kulturze i rozwoju nauki*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 65, 1996, s. 11-18;
- Zahajkiewicz Marek T[omasz], *Zarys dziejów i znaczenie bibliotek kościelnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 56, 1988, s. 133-138;
- Żmuda Ryszard, *Bibliografia publikacji o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2015*, Łódź 2016;
- Żmuda Ryszard, *Biografistyka kościelna w świetle polskich słowników i innych publikacji (1945-2013)*, „Przegląd Polsko-Polonijny” 2013, nr 5/6, s. 197-203;
- Żmuda Ryszard, *Dokumentacja stanu badań bibliologicznych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2015*, Łódź 2017;
- Żmuda Ryszard, *Katalog prac licencjackich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1962-2014*, „Fides” 21, 2015, nr 2, s. 171-194, Sum.;
- Żmuda Ryszard, *Katalog prac magisterskich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1946-2014*, „Fides” 22, 2016, nr 1, s. 197-302.
- Żmuda Ryszard, *Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1952-2012*, „Fides” 21, 2015, nr 1, s. 207-227.
- Żmuda Ryszard, *Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych oraz prac licencjackich i magisterskich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1946-2015*, Łódź 2016;
- Żurek Waldemar W[itold], *Biblioteki Kościoła katolickiego w Polsce*, Informator, Kielce 2005.
- Żurek Waldemar W[itold], *Osrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w mijającym półwieczu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 86, 2007, s. 75-82;
- Żurek Waldemar W[itold], *Stan bibliotek kościelnych w Polsce*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 83, 2005, s. 37-46.